

Gurdjieff és a lény tudománya

Bevezetés

Az alábbi előadás azért jelentős számomra, mert életemből lassan húsz évet a benne ismertetett tanítás tanulmányozásával és gyakorlásával töltöttem. S. Gyuszi 1984-ben nyomta a kezembe a KIO füzetekbe kötött, 10. másolati példányát, amelyet ingázásom során kétszer is végig tudtam olvasni. 1986-ban B. Gyuri az Ajtósi Dürer sor és Május 1. út sarkán nyomta a kezembe Hamvas Béla Orpheus című írásának gépelt másolatát. Igen szerencsésnek mondhatom magamat, hogy az evangéliumok mély tanulmányozása mellett még a többi szent írás valamilyen szintű ismerete is lehetővé vált számomra. 1997-ben Barcza Barnától, majd a Hamvas-körben is hallottam Gurdjieffről. Valamiért megfogtak az „Egy ismeretlen tanítás töredékei”-ben leírtak. 2000 körül ért meg bennem az, hogy nemcsak tanulnom, hanem hirdetnem is kellene az Örömhírt. Ezért olyanok közé mentem, akik a hatalmas ezoterikus marketing széles kínálata ellenére az ezoterikus tanítások mély alapjait keresték, de nem voltak vallási tapasztalataik, vagy azok esetenként kifejezetten visszataszítóak voltak.

Ez az előadás jól összefoglalja azt, amit Gurdjieff egyszer „ezoterikus keresztségként” említ. Egy szemléletben és fogalomrendszerében bizonyára más, de életgyakorlatában a Bokor lelkiességéhez igencsak hasonló, egyéni és csoportos belső küzdelmet igénylő tanításról és gyakorlatról van szó. Hogyan lehet eljutni oda, hogy Isten dicsőségére pucolok sárgarépát, tartok előadást, végzek zenére közös táncokat, ülök csöndben egy negyvenfős ebédet előkészítő sokaságban, figyelek teljes jelenléttel egy kis körben beszélő szavaira, zenélek egy közös harmóniára törekvő tánc csoportnak vagy átérzem egy sok év szenvedésébe záródott, de most megnyíló szív hangját. És hogyan teszek mindezekről tanúságot olyanok előtt, akik csak egy belső hívást hallanak, és keresni kezdik annak forrását, hogy aztán ráébredve a valóság-ra, maguk is halászokká válhassanak. Ajánlom figyelemetekbe.

Farkas István

* * *

Henri Tracol

1959. január 8-án, Mexikóvárosban, az építészek házában, spanyol nyelven tartott konferenciaelőadása

Mesélik, hogy amikor keleten egy magas spirituális szintet elért ember eltűnik, eleinte nehéz rájönni, hogy kik voltak a hozzá legközelebb álló tanítványok. Hiszen mind azt gondolják: „Ki merné magáról azt állítani, hogy az ő tanítványa?” Ám nemsokára jelentkeznek, mert arra gondolnak: „Ki merne elbújni a tanúságtétel elől?”

Ma este Georg Ivanovics Gurdjieffről beszélünk. Már kilenc éve eltávozott körünkől, mégis habozok, hogy beszéljek-e róla.

Megvolt az a kiváltságom, hogy tíz éven át találkozhattam vele, és mondhatom, hogy jól ismert engem, kétségtelenül jobban, mint én saját magamat. Ezzel ellentétben mindvégig az volt a benyomásom róla, hogy nem ismerem őt, vagy legálábbis alig.

Ki volt tehát Gurdjieff?

Író? Semmiképpen sem. Nem volt meg hozzá sem a kulturális háttere, sem a könyvek írásához számunkra elengedhetetlennek tűnő irodalmi felkészültsége. Mégis jelentős mennyiségű írott művet hagyott hátra, amelyeknek a hatásáról

ma még csak előérzeteink lehetnek. Volt mondanivalója, és azt utánozhatatlan formában el is mondta.

Nem volt „filozófus” sem. Nem beszélte a magasan szárnyaló okoskodók köreinek bevett nyelvezetét.

Semmilyen kiadatlan, új teóriát nem kotyvasztott a beavatott tudósok megvendéglésére. Ám a szak-képzettség látszólagos hiánya ellenére az „igazságnak ez a keresője” feljuttat ahhoz a forráshoz, ahonnan az örök bölcsesség ered, és elszántságának valódi ereje, valamint tudatos alkalmazkodása révén képes volt gondolatainak olyan formát adni, amely lehetővé tette számára, hogy egy ősi, objektív tudás alapvető elemeit továbbadja a ma élő emberek számára.

Igy aztán nem is volt más szándéka, mint felújítani azt, amit többen az ősi idők óta ismételnék – de olyan formában, hogy felébressze a vágyat a gyakorlati megvalósítás és átélés iránt, ahelyett hogy tudósok módjára légüres térben filozofálnának.

A tudásnak ezt a felfogását közvetlen megtapasztalás révén kell

átélni és megízlelni, ellentétben a múlt századból örökölt „tudományos szellemmel”, amely – néhány elsőosztályú kivétel ellenére – még túlsúlyban van a legtöbb kortárs tudós esetében, akiknek legnagyobb gondja az, hogy a tanulmányozott tárggyal szemben szerényen kívülről maradjanak, és így kiküszöböljék a híres „személyes tényezőt”, miközben azt hangoztatják, hogy a természet erőit leigázzák, és a naprendszer távoli bolygóit is meghódítják.

Ez itt a bökkenő. Ebbe botlunk mindannyiszor, amikor kívülről akarunk valamit megismerni, mint ha az nem érintene minket.

Elfelejtettük a tudás „bölcs” ízét. Tudásunk már szintelen. Nem érdeklődés híján, hanem mert érdeklődésünk egyre inkább a dolgok felszínére, a leglátványosabb eredményekre irányul.

Amikor elkergették Istent a laboratóriumokból, vállalták annak kockázatát, hogy a keresés igazi értelmét elveszítik, és mivel semmilyen vállalkozás nem jöhet létre valamilyen értelem nélkül, a „modern tudó-

sok” a meghatározhatatlan haladás mesterséges vallásának szentelték magukat, amelynek Istene csak maga az ember lehet, de az elszigetelt ember, aki szétesett azon illúzió következtében, miszerint egyedül van az univerzumban, amelynek életét tagadja.

Ami pedig azokat illeti, akik a tiszta tudománynak szentelik magukat, a „tudománynak a tudományért”, ők ugyanabba a csapdába esnek, mint akik az „önmagáért való művészetnek” szentelik magukat; saját magukat csapják be, olyan délibábot kergetnek, amelytől nem tudnak megszabadulni. Kétségtelenül őrájuk gondol *Fritjof Schuon*, amikor ezt írja: „A modern ember kulcsokat gyűjt, nem törődve azzal, hogy e kulcsok nyitnak-e bármiféle ajtót.”

Erre a mohó, látszólagos sikereitől ittas tudományra, amely egyre jobban eltávolítja az embert saját magától, meglepően ráillik a bibliai mondás: „A lusta a tálba mártja kezét, de szájához már nem viszi vissza.”

Nem az új tények vagy eredeti meglátások végtelen felhalmozása kellene, hogy a legfontosabb legyen számunkra, hanem az, hogy segítségükkel a létben gazdagodjunk.

Tudnunk kellene, hogy honnan jön ez a tudásszomj, és kinek lehet a hasznára. „A tudás lelkiismeret nélkül csak a lelket teszi tönkre”, mondta *Montaigne*. Ha nem ismerjük kiinduló és érkezési pontját, a tudás gyökerét veszti, és elsodródik a helyes iránytól. A felismerések bő termése vagy feneketlen kútba hullik, vagy egyre súlyosabb terhet tesz az ember a vállára, anélkül hogy bármilyen igazi elégedettséget nyújtana.

És most, ha megkérdem magamtól: „Ismerem-e saját magamat? Tudatában vagyok-e valódi önmagamnak?”, ha őszinte vagyok, a válasz csak negatív lehet. Mégis, milyen különös! Létezem, és mégsem tudom, hogy valójában ki vagyok. Saját életem egy idegené, akiről semmit sem tudok! Ezáltal tényleg közvetlenül saját magamról van szó, és máris felkél bennem a vágy, hogy megismerjem önmagam, hogy megszűnjek az életemtől távol lenni, hogy rábukkanjak arra, ami megakadályozza, hogy az legyenek, ami lehetnék, megakadályozza rejtett képességeim kinyilvánítását.

Mit mond Gurdjieff ezzel kapcsolatban? Azt mondja, hogy nem beszélhetünk tudásról, ha számítá-

son kívül hagyjuk azt a lényt, aki ez a tudás; hogy önismeretem szorosán a lényemtől függ – más szóval, hogy tudásom értéke, minősége és még kiterjedése is megfelel annak, ami jelenleg vagyok. Azt mondja, hogy ha fejlődni kívánok, akkor a lényemnek és a tudásomnak „egyidejűleg és párhuzamosan, egymást kölcsönösen segítve” kell növekednie, és azt is, hogy azok meghitt egyesüléséből születik az értés, vagyis a hiteles lényi tudás.

Ugyanakkor Gurdjieff hozzáté-
szi, hogy ezt a nyelvezetet képtelen vagyok meghallani, hogy ez a hiányosság részemről félreértésekhez vezethet, mert hiányzik a kulcsom, amely minden pillanatban megadná azt a kiindulópontot, amiről beszél, és az egészhez viszonyított pontos arányát is. Ez a kulcs létezik: ez a relativitás elve.

Ezen elv szerint a Világegyetem minden egysége csak az őt befoglaló összességgel meglévő kapcsolata révén létezik – vagyis alapvetően a Mindenben való részvétele arányában. Gurdjieff lenyűgöző látványt tár elénk a Világegyetemről, amelyet egymást magukba foglaló világok alkotnak, egyidejűleg élünk e világokban, és mindegyikkel különböző viszonyban vagyunk.

Ebben a végtelen nagyságban még jobban elveszetteknek érzem magamat. Hol a helyem, mi a szerepem, mi igazolja jelenlétemet a Világegyetemben? Látom, hogy egyedül sohasem leszek képes megoldani ezt a rejtélyt.

Problémám egészen új módon, nem kívülről, hanem belülről történő megközelítése hiányzik. A közvetlen megtapasztalásra alapozott tudomány hiányzik, a lény tudománya hiányzik.

Gurdjieff nem volt sem modern filozófus, sem modern tudós. Nem volt elismert szaktekinetly, akit az ismereteinek megfelelő egyetemi tanszékre akkreditáltak. Semmi sem volt ezekből, Gurdjieff mester volt.

Szinte hallom a széleskörű tiltakozást, még ha néma is!

A „mesterek” haszontalanságát vagy akár káros voltát már gyakran megvitatták, ehhez mi is gyakran hozzájárultunk. Hiszen a legjobb oly gyakran áll közel a legrosszabbhoz... Mestere válogatja.

Mondhatjuk, hogy a hagyományos felfogás szerint a mester funkciója nemcsak tanok továbbadása, hanem a tudás valós megtestesítése. Ezért képes a mester tényleges befolyást gyakorolni, keresésében segíteni a tanítványt.

Ennek veszélyei is vannak: az átlátó beavatkozás, a befolyásolás és a visszaélés. Ezt nevezte Gurdjieff „fekete mágiának”, és nyomatékosan óvott ettől. A fekete mágia legállandóbb jellegzettségének tartotta, hogy szenvedélyt vált ki az emberekből azért, hogy – legyen az akár a legjobb szándékkal – kihasználja őket anélkül, hogy tudnának kihasználtságukról, és anélkül, hogy a felajánlott cél természetét értenék; mindezt „az emberekben felidézett hit” vagy „a bennük felkeltett félelem” révén éri el.

Gurdjieff ezzel ellentétben azt hangsúlyozza, hogy semmit sem kell tennünk anélkül, hogy értenénk, mit teszünk. Az értés az ő tanításának első követelménye.

„Ezen az úton nincs szükség hitre”, mondta, „egy kis bizalom kell, de még az sem sokáig, mivel az ember számára az a legjobb, ha minél hamarabb meg tudja tapasztalni annak igazságát, amit hall”. Az embernek saját magának kell megtapasztalnia azt az igazságot, amelyet tanítanak neki.

A lény tudománya nem ingyenes. Nagyon sokba kerül, és tudjuk, hogy a valódi értékek piacán az egyetlen fizetési eszköz a tudatos erőfeszítés.

Íme egy másik, nem mindenki számára tetszetős eszme, idea. Vannak, akik szeretnék elkerülni bármiféle mester segítségét, és vannak, akik tagadják az önmagukon végzett munka hasznosságát.

„És mégis vannak olyan elméletek, amelyek azt állítják, hogy a tudást el lehet érni minden erőfeszítés nélkül, még alvásban is” – olvassuk Gurdjieff szavait *Ouspensky* Egy ismeretlen tanítás töredékei című könyvében: „Nem jöhet a tudás az emberekhez ingyen, saját erőfeszítéseik nélkül, úgy, hogy a Nagy Tudáshoz el lehetne jutni még alvás közben is.”

Ugyanakkor óvakodnunk kell egy gyakori félreértéstől. Nem feszültséggel járó erőfeszítésről van szó, hanem olyanról, amely feloldja a felesleges erőfeszítéseket, hogy felszabadítson az automatikus asszociációk zsarnoksága alól, és hogy megmentse figyelmünket a minket minden pillanatban feldaraboló sugallatok fékevesztett tömegétől. Sajnos mi az erőfeszítésnek pont ezt a fajtáját próbáljuk szüntelenül elkerülni. Jobban szeretjük megőrizni kényelmes belső passzivitásunkat, még akkor is, ha ez valójában hatalmas energiavesztést jelent.

A tanítvány aktív részvételének ez a szükségszerűsége még jobban kidomborodik, amikor Gurdjieff hozzáteszi: „Nincs és nem is lehet szó semmilyen külső beavatásról. Valójában csak tiszta beavatásról lehet szó... A belső növekedés, a lény megváltozása teljes egészében az ember saját magán végzett munkájától függ... Senki sem fogja tudni helyette beteljesíteni azt a feladatot, amire neki kell vállalkoznia. Más csak impulzust adhat neki a munkájához...”

Ugyanezért hangsúlyozza Gurdjieff azt is, hogy az összes célok között a legmegfelelőbb az, amely arra a vágyra utal, hogy az ember saját maga mestere legyen, mert anélkül semmi sem lehetséges, és minden más cél gyerekes álommá válik. Saját maga mestere lenni, vagyis igazából a saját mestere lenni úgy, hogy ne legyen szüksége más mesterre.

De milyen hosszú is ez az út! Nyilvánvaló, hogy mindaddig nem lehetek saját magam mestere, ameddig nem ismerem önmagamat.

Önmagam megismerése érdekében közvetlenül önmagamat kell tanulmányoznom. Keresem azt a formát, amely számomra lehetséges. Ez minden természetes egyed kötelessége, amikor a káoszából a létezésbe, a meghatározatlanból saját felépítésének felfedezésébe megy át. Ezen a ponton esztelenség lenne a véletlenre hagyatkozni: szükség van módszerre. Ez a módszer az „önfigyelés”. Nem a *viselkedésem* figyelése, hanem a *saját működésem különböző nézőpontjaihoz fűződő kapcsolatomban megfigyelése*. Amint megpróbálom önmagamat megfigyelni, rájövök, hogy erre nem vagyok képes. Valami megakadályoz benne. Nem áll rendelkezésemre egy ilyen finom feladathoz szükséges figyelem. Ennek az az oka, hogy a bennem már megrögződött gondolati, érzelmi és lelki automatizmusok teljesen meghatároznak.

„Az ember nagyon bonyolult gépezet” mondja Gurdjieff, egy csodálatos, tökéletesen beállított bábu, akinek belső és külső mozgásait minden pillanatban a létezéséből adódó benyomások határozzák meg. „Az ember nem képes tenni, minden csak történik vele, minden magától történik: fő jellegzetessége egységének hiánya, és ráadásul még a nyomai is hiányoznak azoknak a tulajdonságoknak, amelyeket a magának tart, vagyis a 'tiszta tudat'-nak, a 'szabad akarat'-nak, az 'állandó egó'-nak vagy 'én'-nek, és a 'ten-

ni' képességének. Lehet, hogy amit most mondani fogok, meglepi önmagát: a kortárs ember fő jellemvonása az alvás; a kortárs ember szüntelenül alszik. Ez a jellegzetesség önmagában megmagyarázza mindazt, ami hiányzik neki. A kortárs ember alva születik, alva él és alva hal meg. Milyen tudása lehet egy alvó embernek? Ha gondolunk rá és nem felejtjük el, hogy fő jellemvonásunk az alvás, rövidesen rájövünk, hogy a tudás megszerzéséhez mindenképpel azon kell gondolkodnunk, hogy miként ébredjünk fel, hogy miként változtassuk meg lényünket.”

Igy nincs és nem is lehet sürgősebb cél számomra, mint felébredni. A legrosszabb az, hogy alvás közben még a saját jelenlétemet sem fogom fel. A nap minden percében elfelejtem önmagamat. Úgy létezem, mintha valaki más lennék. Különleges erőfeszítést kell tennem, hogy emlékezzem önmagamra.

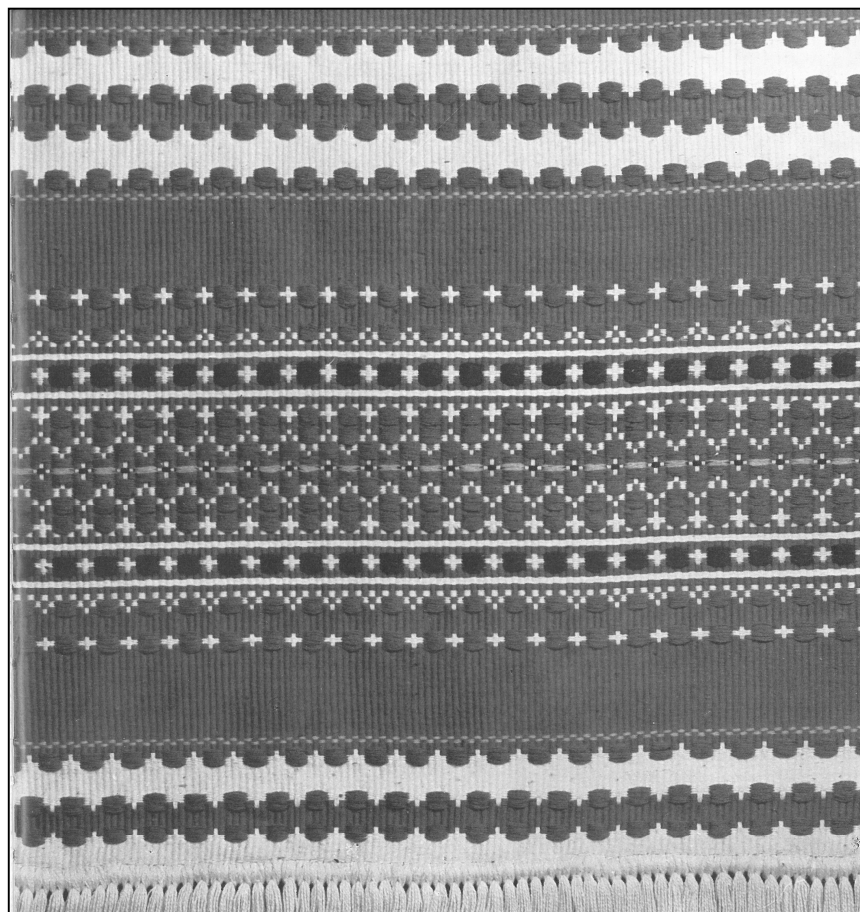
Önmagunkra emlékezni: ez alkotja a módszer kulcsát. És eredeti formájában ez megegyezik a felébredés tétével.

Ha rájövök, hogy jelenleg a tudatos felébredés az egyetlen rés, amelyen keresztül meg tudok szokni automatizmusaim börtönéből, és ha ugyanakkor felismerem, hogy jelen-

leg képtelen vagyok akaratom szerint saját magamra emlékezni, akkor kezdem megérteni, hogy nem lehet felébredni egyszerűen azért, mert úgy kívánom.

Annak az embernek, aki felébredni vágyik, mondja Gurdjieff, más olyan embereket kell keresnie, akiket hozzá hasonlóan érdekel a felébredés lehetősége, azért, hogy együtt tudjanak dolgozni. Ha együtt megegyeznek abban, hogy az első, aki felébred, felébreszti a többit, akkor már van esélyük. Ugyanakkor még ez sem elég, mivel együtt is aludhatnak arról ábrándozva, hogy éberek. Így tehát ennél többre van szükség. Kell, hogy egy olyan ember felügyelete alatt legyenek, aki maga nem alszik, vagy nem alszik el olyan könnyen, mint a többiek. Kell, hogy találjanak egy ilyen embert, aki felébreszti őket, és nem engedi, hogy visszaessenek az álomba.

Itt újra rátalálunk a mester parancsoló szükségletére. Ebből az új szemszögből nézve mondhatjuk, hogy a mester szerepe pontosan az lesz, hogy a szükséges körülményeket, helyzeteket megteremtse – amelyek közül az első természetesen a saját jelenléte, annak teljes jelentésével – ahhoz, hogy a tanítványai

felébredjenek, emlékezzenek önmagukra, és éberek maradjanak.

Ezen körülmények megteremtése pontosan az a feladat, amelyet Gurdjieff legendás „Belzebub elbeszéléseiben” a felébresztő mesterek prototípusa, a nagy *Szent Ashyata Sheimash* kitűzött magának azért, hogy lehetővé tegye „az emberek közöséges tudatában az objektív lelkiismeret impulzusának megnyilvánulását, amelynek adatai a tudat alattjukban épségben maradtak”.

Ezek a körülmények szükségszerűen sokoldalúak, és állandó alkalmazkodást igényelnek a különféle helyzetekhez, amelyekben a tanítványok csoportja azért találja magát, hogy szellemi fejlődésük objektív szükségleteinek megfeleljenek. Tanításában Gurdjieff az alkalmasszerűen mutatózó összes módszert felhasználta erre – tanítványai értések foka szerint.

Megvolt az ideje az elméleti tanulmányoknak ugyanúgy, mint gyakorlatba vitelük ellenőrzésének, hogy mindenki a maga életkörülményei között próbára tegye a saját értését.

Az egyik leggyakrabban igénybe vett alapsegítség a megnyilvánulások törvényének a mozgásgyakorlatok és táncok útján történő tanulmányozása volt. Gurdjieff számára nem ezeknek a mozgásoknak a külső alakja volt a fontos, hanem azok éltető ereje, ahogy arról a tanítványok a gyakorlás közepette tudatos jelenlétük szintjének útján tanúsodnak.

Tanítása alapvető eszméinek, ideáinak életben tartása kétségtelenül egészen mást kívánt tőle, mint elvont, rideg, valóságtól elszakított tudást. Valószínűleg ebben rejlik Gurdjieff titka és meglepő képessége, hogy „szubjektív sajátosságait” kitűzött célja szolgálatába állítsa.

Ezen a szinten a lény tudománya már művészet, de alapvetően gyakorlati művészet. Felfedezése és megtanulása természetesen a középkori kézműves mesterembert, a katedrálisokat építő mesterlegényeket és az éppoly spirituális, mint cselekvő beavatást idézi fel.

És ha összegeznünk kellene, azt mondhatnánk, hogy a lény tudományát megtanulni – abban a formában, ahogyan azt Gurdjieff megkísérelte velünk megosztani – csak állandóan felújított, közvetlen gyakorlás révén lehet, ráébredve saját jelenlétünkre a világban és önmagunkban, mindazzal együtt, amit ez magában foglal.

* * *

Gyakorlás másokkal együtt – csendben

Ezt a világot csak *csendben*, a csenden keresztül lehet megtapasztalni, kapcsolatba kerülni vele, mert a tapasztaláshoz, hogy tényleg tapaszt, vagyis hozzákötődés, belekötődés legyen, megfelelő helyre van szükség. Olyan helyre, ahol hozzákötődik a tapasztalat, és meg is marad. Különben nem köt meg, visszapattan, mint a mindennapi események tapasztalatának nagy része. Az egész gazdaságos működésének érdekében van szüksége a természetnek erre a védekezésre, erre az elhárításra. El kell végezni egyfajta külső munkát, amire a közösségnek mindennapjai fenntartásához van szüksége, és ugyanakkor el kell végezni a tudatos kapcsolattartást is egy másik szint elérése érdekében. Ezt a kapcsolatot képviseli – de inkább jelképezi – a csend öre (ha már olyan állapotú a figyelem), és erre a kapcsolódási lehetőségre emlékezteti a többieket.

Ez a *csend*, ez a ragasztó pedig ott van, és ezért ott lehetett minden mögött. A hatvankét ember reggeli csendes együtt ülése mögött éppúgy, mint az étkezések, a függönyvarrás, a korlátkészítés, a kert és a ház takarítása, a főzés, a zsámfolyók és székek javítási munkái, az étkezések utáni közös beszélgetések, minden tevékenység, mozdulat, szó és gondolat mögött. És ott volt a kabócák állandó kacagása mögött is, bár ők erről nem tudtak, s csak nevettek a sürgő-forgó vagy éppen csendben ülő emberlénnyen. Ott lehetett minden mögött, de jó volt, hogy a jelenlétével erre mindig figyelmeztetett valaki, a csend öre, mert a megfelelő hely a „ragasztó” megtapadásához újra és újra elveszett, bepiszkolódott, alkalmatlanná vált a tevékenykedőkben. Azoknak, akik erősek, nincs rá szükségük, de olyan valakinek, aki gyenge, semmi másra nincs szüksége, csak erre, erre a tapasztalatra, erre a kötődésre, erre a benyomásra. Ezért jött.

Végül is semmi másról nem volt szó, csak arról, hogy hogyan lehet megőrizni ezt a *csendet*, miközben valaki másokkal együtt a 38 fokos melegben az udvaron gereblyézi a fenyőtűket, főzi a konyhában a harmincliteres fazekakban a déli levest, szögeli a hokedliket, hámozza a krumplit, takarítja a vécéket, vagy hallgatja az ebéd utáni beszélgetést francia vagy spanyol nyelven, miközben egy szót sem ért belőle. Valamiféle várakozás ez. Nem erő-

feszítés, nem koncentráció, hanem a felesleges gondolatok, érzelmek és mozdulatok elengedése a megfelelő hely előkészítése érdekében. Várakozni, mint a tíz szűz, vagy a hűség intéző – ahogy a Szentírás mondja. Ez nehéz, bár látszólag haszontalan, semmi.

Amikor még előző nap este tíz felé a zene vagy ének meghallgatása előtt mindenki igyekezett egymásnak továbbadva összeszedni és a konyha felé továbbítani az elhasznált tányérokat, tálkákat, kanalakat és poharakat, már benne volt a következő nap kezdése. Valakik, akik reggel elvállalták, még elmosogattak, még eltörölgettek, de mások már elkezdték előkészíteni a másnapi ételeket, feltölteni és jégre tenni a vizeskancsókat, összeállítani a másnapi csoportos tevékenységek listáját, vagy újra megteríteni az asztalokat. Ez a rend, ez a szokás megtart. Itt ez a szokás arra szolgált, hogy elmélyítse, elmélyíthesse a befelé irányuló figyelmet. Nem rutin, nem üres elfoglaltság, hanem szolgálat, egy alapvető szolgálat része – lehet. A természetes őszinteségé. Ez itt az ágya – mondta a legáltalában nyolcvan éves O., amikor első este megérkeztek –, itt a szekrényben van takaró is, bár nagyon meleg van; a zuhanyozót, vécét is megmutatom, de azok fenn vannak a házban. Nem kell hangosan beszélni a szomszédok miatt – mondta a másnap reggeli eligazításon az ugyancsak nyolcvan felé járó L. –, túl jó a kert akusztikája, minden szó áthalalozik. A „szitinghól”-ba csak meztelül lehet bemenni. Hétkor van közös reggeli ülés, kint kell várakozni, amíg M. meg nem érkezik. Tizenegykor üditőket szolgálnak fel az udvaron. Pontosán egykor van ebéd. Délután fél ötig szieszta van. Utána az ebédelőben beszélgetés vagy felolvasás van. Délután hatkor ismét üditő. Nyolckor vacsora. Sokat beszélgetsz az asztalnál – mondta az egyik nap J., majd másnap Á. –, itt nem szoktak beszélgetni. Rossz a tartásod járás közben – mondta J. Avignonban, amikor Sándor kiállítását után a kocsit felé mentünk –, nagyon elől vagy, a fejed előtt.

Működik egy folyamat, egy újra és újra visszatérő folyamat, amely megtartja a hatvankét ember egyhetes együttlétét. Reggel elkezdődik és este befejeződik, hogy aztán reggel ismét elkezdődhessen ugyanaz.

Farkas István